کارن گلۆی
لە ئەڵمانییەوە: کاوە جەلال

مارتین هایدێگەر
ئاوڕدانەوەیەکی مێژوویی لە ناوەڕۆك و لێرەبوون

کاتێك هوسەرل رێگەی فۆرمالیزم هەڵدەبژێرێ و لێرەشدا بۆ بەدیهێنانە بونیادییەکانی سەبژێکت دەگەڕێتەوە، ئینجا بەم رێیەوە بە فەلسەفەی ترانسێندێنتال دەگات. واتا بە فەلسەفەیەك دەگات کە بریتییە لە شرۆڤەی مەرجە فۆرمالەکانی شیمانەی ئەزموون، ئەوا هایدێگەر بە پێچەوانەوە رێگەی رووەو ئەکزیستێنس (لێرەبوون)، بەڵام بەتایبەتی رووەو لێرەبوونی مرۆڤ، هەڵدەبژێرێ و لێرەشەوە گۆران بە فەلسەفەکەی خۆی دەدات کە بریتییە لە شرۆڤەی لێرەبوون یان لە ئۆنتۆلۆژیی فوندامێنتال (بناغەیی). بەڵام پێش ئەوەی روو بکەینە «بوون و کات» (١٩٢٧)ی هایدێگەر، چاکترە شتێك بەگشتی لەبارەی فەلسەفەی ئەکزیستێنسیالیزم (لێرەبوونگەرایی) بڵێین، واتا روو بکەینە ئەو جەرەیانە فەلسەفییە کە نەك تەنها هایدێگەر خۆی تێدا دەبینێتەوە، بەڵکو هەروەها سوێرن کیرکەگۆر، کارل یاسپەرس، ژۆن پۆل سارتر، ئالبێر کامیو - بێگومان بەبێ ئەوەی لێرەدا روو لەم فەیلەسوفانە بکەین.

زەمینەی واژەی «ئەکزیستێنسیالیزم» یان «فەلسەفەی ئەکزیستێنس»، بریتییە لە وشەی «ئەکزیستێنس». ئێمە دەتوانین لە بەرەگەراییەکەی جووتە تێگەی «لێرەبوون» (ئەکزیستێنسیا) و «ناوەڕۆك» (ئێسێنسیا)وە، بگەین بە یەکەم دەروازە بۆ نێو ئەم واژەیەی ئەکزیستێنس، ئەم دوو تێگەیەش لە بنەڕەتدا دەگەڕێنەوە بۆ فەلسەفەی سکۆلایزم. سەرەتا گەرەکە بڵێین کە سەرجەم فەلسەفەی سەدەی بیستەم و بیست ویەکەم، هیچی دیکە نییە جگە لە رەفزکردنی فەلسەفەیترادیسیۆنی: فێنۆمێنۆلۆژی بە دروشمی «گەڕانەوە بۆ لای خودی شتەکان» لە ئۆپۆزیسیۆندایە

دژی هەڵبەستنە مەزەنییە ئیدیالیستییەکان، فەلسەفەی زمانشرۆڤەیی رەخنەی فەلسەفیانەی زمان لە تیۆرییە کلاسیکییەکانی زمان دەگرێ، فەلسەفەی پۆستمۆدێرن وەك فەلسەفەی کۆگەرایی (پلورالێتی) و جیاوازی (دیفەرێنس) دژی هزری ترادیسیۆنیانەی یەکایەتی و ئیدێنتیتێ دەوەستێتەوە و ئەم جۆرە هزرە ناو دەنێ «لۆگۆسەنتریزم»ی خۆرئاوا (دێریدا، گراماتۆلۆژی، لا ١١). هەروەها ئادۆرنۆ لە فەلسەفەکەی خۆی، واتا لە دیالێکتیکی نێگەتیڤ، فەلسەفەیەکی دژ بە بناغەکان تێدەگات و لە ئۆپۆزیسیۆندایە دژی هزری دارێژەری دوایەمین بناغەکان — بێگومان دەتوانین نموونەی زیاتر بهێنینەوە. بەڵام بە هەمان شێوە فەلسەفەی ئەکزیستێنیس لە ئۆپۆزیسیۆندایە دژی فەلسەفەی ناوەرۆك کە لە مێتافیزیکی کلاسیکیدا نوێنەرایەتی دەکرێ. بەڵام سەرەتا پێویستە پێش روونکردنەوەی ئەم ئۆپۆزیسیۆنە فەلسەفییە نوێیە، دیدێك ئاراستەی فەلسەفەی ترادیسیۆنیانەی ناوەرۆك بکەین.

مێژووی فەلسەفەی ناوەرۆك لە ئەنتیکەدا لەتەك پلاتۆن و ئەریستۆتێلیسدا سەرچاوە دەگرێ. بێگومان ناونیشانی مێتافیزیك کە لەژێریدا فەلسەفەی ناوەرۆك دیاری دەکرێ، لە لایەن پلاتۆن و ئەریستۆتێلیسەوە بەکارنەهێنراوە، بەڵکو ئەم ناونیشانە دەگەرێتەوە بۆ کاتی پاش ئەریستۆتێلیس. ئەندرۆنیکۆس ی رۆدۆسی کە ئیشەکانی ئەریستۆتێلیسی رێکخست، چواردە کتێبی نێو سەرجەم ئیشەکەی ئەریستۆتێلیسی ناو نا مێتافیزیك (پاش فیزیك)، چونکە بەپێی ریزی نووسینەکان «پاش نووسینە فیزیکییەکان»ی ئەو دەهاتن و لە رووی ناوەرۆکەوە لەتەك کێشەی هۆکار و بناغەکانی بوونەوەردا خەریك بوون. کەواتە گەر لێرەوە لە کێشەکە بروانین، ئەوا دەبینین کە لەو دەمەدا مێتافیزیك ناوێك بوو بۆ «یەکەم فەلسەفە» (پریما فیلۆسۆفییا).

کێشەی مێتافیزیك روو دەکاتە لێتوێژینەوەی بوونەوەر وەك خودی بوونەوەر. ئەم بوونەوەرە وەك ناوەرۆکی یان وەك سروشتی تاکە بوونەوەر دیاری دەکرێ، ئینجا وەك گشتێتی و نەگۆر، دروستنەکراو و نەشیاوی لەناوچوون، دەکرێ بە بناغەی بوونەوەری تاك و بگۆر و دروستبوو و تایبەتمەند بە لەناوچوون. هەروەها لەبەر ئەوەی بوونەوەر وەك ناوەرۆك سەربەخۆیە لە سەرجەم سێنسێتی، ئەوا مرۆڤ تەنها بەرێی هۆشەوە (GEIST) دەتوانێ بە بوونەوەر بگات. ئیدی لەو دەمەوە بزووتنەوە بناغەییەکەی مێتافیزیك، بریتی بووە لە بەرزبوونەوەی هزر بەسەر شتەکانی جیهانی ئەمپیریدا کە تەنها بە دەرککردن تایبەتمەندن، یان بریتی بووە لە بەرزبوونەوەی هزر رووەو گشتێتی، رووەو ئەو شتە کە نەگۆرە.

شیمانەی ئەم بەرزبوونەوەیە لەرێی ئەو جیاوازیکردنەوە هێنرایە گۆرێ کە پلاتۆن لە نێوان جیهانی بگۆری ئەمپیری و جیهانی نەگۆر و ئەزەلیی ئیدیدا ئەنجامیدا. گشتێتی بۆ پلاتۆن بریتی بوو لە ئایدۆس، ئەمەش لە واتای «شێوە»دا، یان وەك ئیدێ لە واتای «خۆ-پیشاندان»دا، لە واتای وێنەی بینیندا. ئایدۆس بریتییە لەو وێنەیە کە بوونەوەرێك دەیخاتەوە، ئەمەش بێگومان گەر هاتوو بوونەوەرەکە بناسرێ (بزانرێ)، ئینجا ئەو وێنەیە کە بوونەوەرەکە خستوویەتیەوە، وێنەیەکە کە نەشیاوە بە سێنسەکان دەرکی پێبکرێ، بەڵکو تەنها بە چاوی هۆشەکی دەگیرێ (لێی دەروانرێ)، بەکورتی ئەو وێنەیە بریتییە لە: شێوەکە، فیگورەکە، سترۆکتۆرەکە. سەرجەم فەلسەفەی ترادیسیۆنی کە لە ئاراستەیدا بەرەو رابوردوو هەتا ئەنتیکە و تەنانەت هەتا خودی پارمێنیدێس بر دەکات، بریتییە لە هەوڵدان بۆ گرتنی ناوەرۆکی نەگۆر و گشتیی شتەکان، ئەم گرتنەش بێگومان بەرێی وەرچەرخانەوە لە جیهانی ئەزموون و رووکردنە ناوەرۆکە گشتی و نەگۆرەکان رووی دەدا و هاوکات تەنها لەرێی توانستی تێگەییەوە بناغەی دەرێژرا. بەڵام مرۆڤ لەم هەوڵەدا لە لایەك شتاندنی (VERDINGLICHUNG) گشتێتیی دەخستەوە، لە لایەکی دی تایبەتێتی و مێژووی دەسرییەوە و لەکەداری دەکرد. بەم پێیە لە مێتافیزیکی ترادیسیۆنیدا دژبەرییەك دەهێنرایە ئاراوە: گشتێتی

بەرانبەر تایبەتێتی، رەها (المطلق) بەرانبەر دوایەکێتی، سەرمەدی بەرانبەر کاتێتی، هۆشەکێتی بەرانبەر سێنسێتی. ئینجا گەر مرۆڤ وەك بوونەوەرێکی دوایەکیی هزرڤان بیویستایە ئەم گشتێتییە بناسێ / بزانێ، ئەوا دەبوو رووەو ئەو گشتێتییە بەرزببێتەوە ، ئەمە لە بنەڕەتدا ئەرکی فەلسەفەی هۆشە و بە ریشەییترین شێوە لەلای هێگل دەردەکەوێ.

بەڵام لەتەك فەلسەفەی ئەکزیستێنس و رووکردنە تاکێتی (سینگولێر) و مێژوو، گەڕانەوەیەکی ریشەیی لەو شێوازە هزرینە مێتافیزیکییە رووی دا: گەڕانەوە رووەو تاك نەك رووکردنە گشتێتی، گەڕانەوە رووەو نا-ناوەرۆك نەك رووکردنە ناوەرۆك. لە کرۆکی ئەم شێوازە هزرینەدا ئەوە خۆی دەبینێتەوە کە «ئەکزیستێنس دەکات» (EXISTIERT)، واتا وەك ڤێهەیە یان لێرەبوون لە ئارادایە، لێرەشدا بەتایبەتی مرۆڤ وەك سەنتەری هزرین وەردەگیرێ.

لە ترادیسیۆندا دژبەرییەکەی نێوان ناوەرۆك و لێرەبوون، بە چەشنێك دیاری دەکرا کە مرۆڤ لێرەبوونی وەك ریالیزەبوونی ناوەرۆك دادەنا، بەکورتی وەك لێرە-بوون ی شتێك کە تەنها بە شێوەیەکی تێگەیی شیاوی دیاریکردن بوو. کاتێك ناوەرۆك بریتی بوو لە کرۆکی ئەبستراکت، یان بریتی بوو لە ئەوها-بوون یان لە چی-بوونی شتەکە، ئەوا بە پێچەوانەوە لێرەبوون تەنها واتای بەهەقیقی-بوونی شتەکەی دەگەیاند.

بێگومان دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە مەبەستی تێگەی لێرەبوون، بریتی نییە لە هەبوونی شتێك یان حاڵەتێك کە بە شێوەیەکی ئۆبژێکتیڤی شیاوی دەرککردن بێ، هەروەها مەبەستی تێگەکە بریتی نییە لە هەستی سەبژێکتیڤیانەی هەڵگیراو لە لایەن بناغەیەکی ژیانەوە، بەڵکو واتای بوونی فاکتییانەی مرۆڤ دەگەیەنێ، ئەمەش لەم مەغزایەدا: من هەم نەك من نیم. هەر بەم پێیە لێرەبوون هاوواتا نییە بە کەس-بوون یان بە سەبژێکت-بوون، بەڵکو هاوواتایە بەو هەقیقەتە بێڤەید و شەرتە کە «من هەم». کاتێك لە فەلسەفەی کارتێسیدا (دێکاریتیدا) دەگۆترا: «من دەهزرێم کەواتە من هەم»، ئەوا ئێستا بە پێچەوانەوە لە فەلسەفەی لێرەبووندا دەگۆترێ: «من هەم کەواتە من دەهزرێم».

ئێمە ناتوانین بەرێی هزرینەوە یان لەنێو هزریندا لە لێرەبوون تێبگەین، بەڵکو تەنها لەنێو شێوازی موئایەشە یان ئەزموونی‌دا، بۆ نموونە ناکامی، هێڵنج، ترس، وەڕسی. ئەمانە بریتین لە شێوازەکانی یان لە دەرووەکانی گەیشتن بە لێرەبوون. لەنێو ئەم شێوازانەدا سەرجەم راڤەکانی جیهان و نرخاندنەکان هێزە مسۆگەرەکەیان دەدۆڕێنن، ئێستا هەموو چەسپاندنێك (هەموو دیاریکردنێکی مسۆگەرکراو) دەهیچێنرێ، بەڵێ تەنانەت خودی ئەو شوێنەوارە کە بە مرۆڤ ئاشنایە، نامۆ دەبێ و ئینجا لە کۆتاییدا مرۆڤ خۆیشی بە خۆی نامۆ دەبێ. مرۆڤ لە سەرەنجامی ئەم رووداوەدا چیدی ناتوانێ لەنێو سەرجەمێکدا لە خۆی تێبگات، سەرجەمێك کە ئەوی وەك مرۆڤ لەخۆ گرتبێ (جا با ئەو سەرجەمە راستییەکی ئەزەلیش بێ)، نەخێر، مرۆڤ ئێستا لەنێو تاکێتیی رەها و جێهێڵراویدا ئەزموونی خۆی دەکات.

ژیان

مارتین هایدێگەر لە ١٨٨٩/٠٩/٢٦ لە مێسکیرش هاتە ژیانەوە. ئەو لە کۆنستانس و فرایبورگ (ی برایسگاو) «ئامادەیی هومانیستی»ی تەواو کرد. ساڵی ١٩٠٧ رووداوێکی گرنگ لە ژیانی ئەودا هاتە گۆڕێ: هایدێگەر لێکۆڵینەوەی دکتۆراکەی فرانتس برێنتانۆی ناسی کە لەژێر ئەم ناونیشانەدا نووسرا بوو: «لەبارەی واتای هەمەلایەنیی بوونەوەر». برێنتانۆ ئەم لێکۆڵینەوەیەی لەبارەی ئەریستۆتێلیس نووسی بوو و کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر هایدێگەر هەبوو؛ وەك ئەو خۆی گۆتبووی، ئەم نووسینەی برێنتانۆ ئەوی گەیاند بە هزری خۆی، گەیاندی بە پرسیار سەبارەت بە مەغزای بوون، ئەمەش پرسیارێك بوو کە هایدێگەر بەدرێژایی ژیانی

پێوەی خەریك بوو. دوای ئەوەی هایدێگەر ئامادەیی تەواو کرد، بۆ ماوەی چوار ساڵ لە زانکۆی هایدلبێرگ تیۆلۆژیی کاتۆلیکیی خوێند، بەڵام پاش ئەم ماوەیە بەشەکەی خۆی گۆڕی و هەنگاوی نایە نێو خوێندنی فەلسەفە و ماتماتیك و زانستی سروشتییەوە. هایدێگەر ساڵی ١٩١٣ بە نووسینی «زانینئومای بڕیار لە پسیکۆلۆژیزم»دا دکتۆرای کرد، پاشان ساڵی ١٩١٦ لە لای هاینریش ریکەرت بە نووسینی «کاتیگۆرییەکان و زانینئومای واتا لە لای دەنس سکۆتوس» هابیلیتاسیۆنی کرد. هایدێگەر لەم نووسینەیدا بە ئیشێکەوە خەریك بوو بوو کە هەتا ئەو دەمە وەك ئیشی دەنس سکۆتوس ناسرا بوو، بەڵام درەنگتر ئاشکرا بوو کە ئەو ئیشە هی ئی تۆماس فۆن ئێرفورت بووە نەك دەنس سکۆتوس. هایدێگەر ساڵی ١٩١٦/١٧ بوو بە وانەبێژی فەلسەفە بۆ تیۆلۆژیی کاتۆلیکی، بەڵام ماوەیەك دوای دەستبەکاربوونی لەلای دۆستێکی خۆی بە ناوی ئێنگلبێرت کرێبس، درکاندبووی کە پرسیار و تێڕوانینەکانی تیۆریی زانین گەیاندوویانە بەو هەڵوێستە کە چیدی کاتۆلیسیزم قبووڵ نەکات. ئەوە بوو هایدێگەر ساڵی ١٩١٩ بوو بە یاریدەدەری زانستیی هوسەرل، پاشان ١٩٢٢/٢٣ لە زانکۆی ماربورگ بوو بە پرۆفیسۆری یاریدەدەر. دەشێ ئەم کاتەی ماربورگ بۆ ژیانی هایدێگەر پڕ ڕوداوترین و لە رووی هزریشەوە بزوێنەرترین کات بووبێ. بە گوتەی هانا ئارنت ئەو دەمە هایدێگەر بە پاشای نهێنیی جیهانی هزر دادەنرا. ئینجا هایدێگەر ساڵی ١٩٢٧ ئیشە سەرەکییەکەی بە ناونیشانی «بوون و کات» بلاوکردەوە، پاشان ساڵی ١٩٢٨ لە زانکۆی فرایبورگ جێگەکەی هوسەرلی پێدرا. بەڵام هێندەی نەخایاند لە نێوان هەردووکیاندا جیاوازیی هزری سەری هەڵدا و لە سەرەنجامدا پەیوەندییەکەیان کۆتایی پێهات؛ ئاخر هوسەرل هیوایەکی گەورەی بە هایدێگەر هەبوو تاکو درێژە بەو فینۆمینۆلۆژییە بدات کە هوسەرل خۆی بناغەی ڕشتبوو، بەڵام کاتێك هوسەرل بینی کە هایدێگەر بنەما فینۆمینۆلۆژییەکەی ئەوی وەرگۆڕیوە، ئیتر هیوای پێی نەما. هایدێگەر ساڵی ١٩٣٣ بوو بە سەرۆکی زانکۆی فرایبورگ و بەم بۆنەیەوە گوتارە بەناوبانگەکەی پێشکەش کرد: «خۆڕاگەیاندنی زانکۆی ئەڵمانی»، بەڵام ئەم گوتارەی لە مەغزای وەرچەرخانەکەی ناسیۆنالسۆسیالیزمدا نووسیبوو. هەرچۆنێك بێ هایدێگەر پاش ساڵێك وازی لەم پۆستە هێنا و بەدووی ئەمەشدا هەمیشە پتر تەنیا دەکەوت. پاشان درەنگتر هاوپەیمانەکان لە ساڵی ١٩٤٥ هەتا خانەنشینبوونی لە ساڵی ١٩٥٢ کاری وانەبێژییان لێ یاساغ کرد. بەڵام هایدێگەر بە نووسینی «نامەیەك لەبارەی هومانیزم» (١٩٥٢) کە بۆ دۆستێکی فەرەنسیی نووسی بوو، سەرلەنوێ هاتەوە نێوەندی دانوستانە هەنووکەییەکان و لێرەشەوە هێنرایە نێو دانوستاندنەکانەوە، لەبارەی ئەکزیستێنسیالیزمی فەرەنسی. ئەوە بۆ دووەم جار بوو کە هزری هایدێگەر کاریگەریی نواند، ئەمەش چ لەسەر کیشوەری ئەوروپا و چ لە ژاپۆن و ئەمەریکای باشوور. بەڵام کاتێك لە ناوەڕاستی شەستەکان بەدوواوە گرینگیدان بە هایدێگەر لە ئەڵمانیا کەم بۆوە، ئەوا هزری ئەو بە پێچەوانەوە لە دەوڵەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا پتر واتای پەیدا کرد. هایدێگەر لە ١٩٧٦/٥/٢٦ مرد و لە مێسکیرشی زێدی خۆی نێژرا. بەڵام دانوستاندنەکانی هایدێگەر پاش مردنیشی هەر ناتەبا مانەوە، پاشان کتێبەکەی ڤیکتۆر ڤاریاس بە ناونیشانی «هایدێگەر و ناسیۆنالسۆسیالیزم» کە هایدێگەری وەك لایەنگرێکی نازیزم دارشتبوو، سەرلەنوێ دانوستاندنی هایدێگەری گەرم کردەوە.

هایدێگەر کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر ژیانی هۆشەکیی سەدەی بیستەم هەبوو، بەڵام ئەو کاریگەرییە تەنها لە بواری فەلسەفەدا نەبوو، بەڵکو هەروەها لەسەر تیۆلۆژی و ئەنترۆپۆلۆژی، سایکۆلۆژی و زانستی ئەدەبیش بوو. هۆی ئەم کاریگەرییە دەگەڕێتەوە بۆ رەسەنێتیی ئەو ئاراستەیە کە هایدێگەر رووەو پرسیارە هەرە دێرینەکەی مێژووی خۆرئاوا وەری گرت: «بوون چییە؟»؛ «ئایا بوونەوەر لەنێو بووونیدا چییە؟». بەڵام هایدێگەر لە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەدا ئاراستەیەك وەردەگرێ کە پێچەوانەی مێتافیزیکی ترادیسیۆنییە، واتا بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە هەوڵ نادات کاتیگۆرییەکان وەربگرێ و بەرێیانەوە شرۆڤەی ناوەرۆك ئەنجام

بدات، بەڵکو دەست دەداتە شرۆڤەی ئەکزیستێنس و ئەم کارەش بە یاریدەی ئەکزیستێنسیال ئەنجام دەدات. بەڵام لەبەر ئەوەی شرۆڤەی ئەکزیستێنیس لە مەغزای بوون دەکۆڵێتەوە، ئەوا ئەو شرۆڤەیە هاوکات بریتییە لە ئۆنتۆلۆژییەکەی بناغەیی (فونداMێنتال). لە خوارەوە شوێن ئیشە سەرەکییەکەی هایدێگەر لە گرنگترین هەنگاوە ناوەرۆکییەکانیدا دەکەوین و هاوکات هەوڵ دەدەین تێگە ئەکزیستێنسیال-فەلسەفییەکان روون بکەینەوە.

بوون و کات

«بوون و کات» بە سیتاتێکی پلاتۆن لە دیالۆگی «سۆفیستێس»دا (A 244) سەرچاوە دەگرێ:

«ئاخر کاتێك ئێوە واژەی "هەبوو" بەکاردەهێنن، ئەوا وەك دیارە ئێوە دەمێکە ئاشنان بەوە کە ئێوە خۆتان دەری دەبڕن، بەڵام ئێمە پێشتر باوەڕمان دەکرد لێی تێبگەین و ئێستاش پەشۆکاوین». بەڵام لەبەر ئەوەی هایدێگەر پرسیارەکە سەبارەت بەوە کە داخۆ وەڵامێکی شیاو بۆ کێشەی بوون هەبێ (کە بێگومان وەڵامەکەی نەرێنییە) ئاڕاستەی خودی خۆی دەکات، ئەوا دەبێ ئەو پرسیارە سەرلەنوێ بکرێتەوە.

مێتافیزیکی خۆرئاوایی وەڵامێکی ترادیسیۆنیانەی بۆ ئەو پرسیارە هەیە. لێرەدا بوونی بوونەوەر وەك ئامادەیی بەردەوامی ناوەرۆك دادەنێ، ناوەرۆکیش لە روانگەی ئەو مێتافیزیکەوە تەنها بە شێوەیەکی تێگەیی شیاوی گرتنە و مرۆڤ دەتوانێ بۆی بگەڕێتەوە. بەڵام بوونێك کە وەك ئامادەییەکی بەردەوام شیاوی تێگەیشتن بێ، تەنها روویەکی مەدالیاکەیە. ئەم رووە بریتییە لە هەنووکەیی شتێنراو (هیپۆستازکراو)، لێرەشدا بگۆڕی و مێژوویەتییەکەی بوونەوەر وەلاوە دەنرێ.

مێتافیزیکی خۆرئاوایی پنتێکی بنەمایی بۆ دەرچوون چەسپاندووە، ئینجا کاتێك هەوڵی داوە لەم پنتە چەسپێنراوەوە بوون دیاری بکات، ئەوا لە رەوتی ئەم کارەیدا کاتێتیی (ZEITLICHKEIT) راستەقینەی چەپاندووە و بۆیە هەر لە سەرەتاوە خزاوەتە نێو لەیادچوونەوەی بوون. ئێستاش هایدێگەر دەیەوێ لە «بوون و کات»دا ئەم لەیادچوونەوەیەی بوون کە فەلسەفەی خۆرئاوایی تێیکەوتووە، نەك تەنها رەخنەییانە دەربخات، بەڵکو تەنانەت دەیەوێ قبووڵی نەکات. لە روانگەی هایدێگەر نەك تەنها مەغزای بوون، بەڵکو تەنانەت خودی پرسیارەکەش لەبارەی مەغزای بوون لەبیرچۆتەوە، واتا مرۆڤ لەبیری چۆتەوە کە ئەو پرسیارەی لەبیرچۆتەوە. لەبەر ئەم هۆیە دەبێ جارێ تێگەیشتن بۆ مەغزای ئەم پرسیارە سەرلەنوێ بێداربکرێتەوە. بۆیە هایدێگەر لە «پێشگۆتن»ی لێکۆڵینەوەی «بوون و کات»دا رایدەگەیەنێ کە: «کارکردنی کۆنکرێت لە پرسیاری مەغزای "بوون"دا بریتییە لە مەبەستی ئەم لێکۆڵینەوەیە، راڤەکردنی کات وەك هۆریزۆنتی (ئاسۆی) شیاوی هەر تێگەیشتنێکی بوون بریتییە لە ئامانجە کاتییەکەی». بەڵام لەتەك ئەم پرسیارەدا دەبێ هاوکات ئەو پرسیارەش بکرێ کە داخۆ ئەم جۆرە سەرەتاگرییەی هایدێگەر کە بریتییە لە شرۆڤەی لێرەبوون نەك مێتافیزیکی ناوەرۆك، واتای تەکمیلەکردنی مێتافیزیکی ترادیسیۆنی یان هیچاندنی ئەو مێتافیزیکە بگەیەنێ.

هایدێگەر سەرەتا سێ پێشبڕیار پەیوەست بە تێگەیشتنی بوونەوە دیاری دەکات:

١)بوون لە روانگەی بۆچوونی ترادیسیۆنییەوە، بریتییە لە «گشتیترین» تێگە و دەکەوێتە سەرووی سەرجەم تێگەکانی دیکەوە، بەڵێ تەنانەت گشتیترە لە گشتێتیی ئەو تێگە رەگەزییانە کە جۆرە تایبەتییەکانی بوون لەخۆ دەگرن. بەڵام واتای ئەم گشتێتییە لە سەرجەمی ترادیسیۆنی فەلسەفیدا، ئەمەش هەر لە پلاتۆنەوە هەتا هێگل بە ناڕۆشنی دەمێنێتەوە. تێگەیەك کە گوایە لە خۆیدا روونترینە، لە بنەڕەتدا بریتییە لە تاریکترین تێگە. بەڵام گەر ئەمە ئاوها بێ، ئەوسا ئیتر مرۆڤ نابێ لەنێو رەگەزدا بۆ

گشتێتی بگەڕێ - گشتێتی کە تەنها جۆرە تایبەتییەکانی بوونەوەر لەژێر خۆیدا ڕێکدەخات. واتا مرۆڤ نابێ لەنێو باڵاترینـدا بۆ گشتێتی بگەڕێ، بەڵکو لەنێو نزمترینـدا.

٢)مرۆڤ لە ترادیسیۆنی فەلسەفیدا دەبێژێ: بوون بەهۆی گشتێتییەکەیەوە کە بەرەهایی سادەیە، نەشیاوی پێناسەکردنە. بوون نە لە تێگە باڵاترینەکانەوە شیاوی دەرئەنجامانـدنە و نە لە تێگە نزمترینەکانەوە شیاوی ڕوونکردنەوەیە. بەڵام لە ڕوانگەی هایدێگەر، ناشێ لەمەوە ئەو دەرەنجامە بـبرێتەوە کە مرۆڤ گوایە ئیتر لە پرسیارەکە سەبارەت بە مەغزای بوون قوتاری بووە.

٣)سێیەم پێشبڕیار لەوەدایە کە گوایە بوون تێگەیەکی تەواو ڕۆشنە و هەموو یەکێك دەتوانێ بەبێ کێشە لێی تێبگات. بەم پێیە هەموو یەکێك لە هەموو جۆرە دەربڕینێك (بڕیارێك) تێدەگات: «ئاسمان شینە»، «من شادمانم» و هتد. بەڵام هایدێگەر لاریی لەمە هەیە و دەبێژێ: لەبەر ئەوەی هەر یەکێك لە ئێمە لەنێو تێگەیشتنێکی تایبەتمەندی بووندا دەژی، ئەوا مەغزای بوون بە تاریکی تەنراوە و لێرەشەوە ئیتر پێداویستیەك بۆ ئەوە سەرهەڵدەدات کە پرسیارەکە سەبارەت بە مەغزای بوون سەرلەنوێ بێدار بکرێتەوە.

لاپەڕەکانی سەرەتای «بوون و کات» ئاراستەی کۆنسەپسیۆنەکەی هایدێگەر بۆ فەلسەفە پیشان دەدەن: فەلسەفە گەرەکە سەرلەنوێ پرسیارەکە سەبارەت بە مەغزای بوون بکاتەوە و بەم پرسیارەش هاوکات پرسیار سەبارەت بە سەرچاوەی زانینی بوون لە لایەن ئێمە بکات. بەڵام لێرەدا وەڵامەکە ڕوو ناکاتە زانینێکی «تیۆرییانە»، بەڵکو ڕوو دەکاتە تێگەیشتنێکی «پێشتیۆرییانە»، واتا تێگەیشتنێکی پرێرێفلەکسیڤ (نەپەرچاوە) کە هەمیشە پێکەوە لەتەك «لێرەبوون»دا دراوە. ئێستاش گەرەکە مرۆڤ بەم تێگەیشتنە ڕاستەوخۆیەی بوون بزانێ. مەبەستی هایدێگەر بریتییە لە «ڕادیکالیزەکردن (...) ی تێگەیشتنی پێش-ئۆنتۆلۆژییانەی بوون»، لێرەشدا ئامانجەکەی بریتییە لە «ئۆنتۆلۆژییەکی بناغەیی».

شێوازی بوونی مرۆڤ بریتییە لە لێرەبوون، ناوەرۆکی ئەم لێرەبوونەش بریتییە لە ئەکزیستێنس. بێگومان واژەی «ناوەرۆك» لێرەدا واتای ناوەرۆکی ڕەگەز یان گشتێتی بە پێچەوانەی تایبەتێتییەکەی هەر ئیندیڤیدێك ناگەیەنێ، بەڵکو ناوەرۆك وەك بوونی ڕاستەقینە لەتەك ئەکزیستێنسدا یەکدەگرێتەوە، ئەمەش بێگومان لە واتای کرداری (VERB)ی «ئەکزیستێنسکردندا» (EXISTIEREN). کێشەکە ڕوو دەکاتە جۆر و شێوازی «ڤێهەیە»ی کەسێك و هایدێگەر دەیەوێ بە شرۆڤەیەکی لێرەبوون (ئەکزیستێنس) پەچەی لەسەر هەڵماڵێ. کاتێك فەلسەفەی ترادیسیۆنی دەپرسێ: «مرۆڤ چییە؟»، ئەم پرسیارەش بە هەمان شێوەی پرسیاری «درەختێك چییە؟» یان «بەردێك چییە؟» دەکات و لێرەدا مەبەستەکەی ڕوو دەکاتە جەوهەری گشتیی ڕەگەزەکە، پاشان مرۆڤ لەژێر تێگەی «زیندەوەر»دا دادەنێ، ئەوا ڕاڤەی لێرەبوون بە پێچەوانەوە لەم پرسیارەی «مرۆڤ چییە؟»دا ڕوو دەکاتە «ـە»یەکە (IST / IS). بەڵام ئەم «ـە»یەی مرۆڤ لە کرۆکەوە جیاوازە لە «ـە»ی بابەتەکان، ئەویش لەبەرئەوەی مرۆڤ بە پێچەوانەی بابەتەکانی دیکەوە، دەتوانێ سەبارەت بە خودی خۆی و مەغزای بوون بپرسێ. شێوازی بوونی مرۆڤ هەمیشە پێکەوە لەتەك تێگەیشتنێکی بووندا دراوە، بەڵام ئەم تێگەیشتنە تێگەیشتنێکی زانستییانەی یان مێتافیزیکییانەی لێرەبوونی شتەکان و سەبژێکتەکان نییە و لەژێر کاتیگۆریی ئامادەییدا (ANWESENHEIT) دیاری کرابێ، بەڵکو پێشتێگەیشتنێکە کە مەرجی پێشبینی و دەربڕینە دەرئەنجامێنراوە زانستی و مێتافیزیکییەکانە و هاوکات شێوەیەکی حەشارنەدراویی بوون پیشان دەدات، بێگومان حەشارنەدراوییەك کە دەشێ بەرانبەر وشەی «ڕاستی» لای گریکەکان دابنرێ، ئەم وشەیەش لە کرۆکدا واتای «حەشارنەدراوی»، «دانەپۆشراوی» دەگەیەنێ.

بەم پێیە مێتۆدی شرۆڤەی لێرەبوونمان لەلایەن هایدێگەر بۆ ڕوون بۆوە: هایدێگەر بەڕێی

فێنۆمێنۆلۆژییەوە پابەندە بە هوسەرلەوە، بەڵام هاوکات خۆی لێ جیادەکاتەوە. کاتێك کێشەکەی هوسەرل ئاراستەی فێنۆمێنۆلۆژییەکی ترانسێندێنتال دەبێتەوە و ئامانجی ئەم فێنۆمێنۆلۆژییەش بریتییە لە زانینی یان لێڕوانینی جەوهەر کە هوسەرل بە مێتۆدی پوختاندنی (ڕێدوکسیۆنی) فێنۆمێنۆلۆژییانە، واتا بەڕێی دەرکەوانەخستنی لێرەبوونی فاکتییەوە یان مێژوویییەوە ئاوەڵای دەکات و لێرەشەوە ئینجا بە منێکی ترانسێندێنتال دەگات، ئەوا کێشەکەی هایدێگەر بە پێچەوانەوە بریتییە لە تێگەیشتنی لێرەبوونی فاکتی لەنێو ژینجیهان و مێژووی ژیانییدا، ئەمەش ئەو واتایە دەگەیەنێ کە کێشەی هایدێگەر ڕوو دەکاتە دازاین وەك ئەو بوونەوەرە کە لەنێو بوونیدا لە خۆی تێدەگات و خۆی ڕاڤە دەکات، کەواتە کێشەکەی هایدێگەر کێشەیەکی هێرمینیۆتیکییە.

لەبەر ئەوەی مرۆڤ وەك ئەو بوونەوەرە دەردەکەوێ کە کێشەکەی لەنێو بوونی خۆیدا ڕوو لە خودی ئەم بوونەی دەکات، ئەم بوونەش هەر لە سەرەتاوە لەنێو و لەتەك ئەکزیستێنسکردنەکەی ئەو خۆیدا بە ئەو ئاشنایە و بۆی کراوەیە، ئەمەش بێگومان پێش ئەوەی تێگەیشتنی تیۆرییانەی فەلسەفی بەسەریدا بەکار ببرێ، ئەوا گەرەکە ئەم تێگەیشتنە سەرچاوەییەی بوون هەڵبدرێتەوە. بەڵام ئەم هەڵدانەوەیە بە یاریدەی کاتیگۆری ئەنجام نادرێ، واتا بە یاریدەی تایبەتمەندییەکانی ناوەرۆك ئەنجام نادرێ، بەڵکو تەنها بەڕێی ئەکزیستێنسیالەوە شیاوی ئەنجامدانە، لێرەشدا سێ دانەیان پڕواتان. ئەم سێ ئەکزیستێنسیالە لە پێکهاتە بناغەییەکەی دازاینەوە، واتا لە لە-نێو-جیهان-بوونەوە دەکەونەوە و بریتین لە: ١) جیهانێتی؛ ٢) لەتەك-بوون و خۆبوون؛ ٣) لەنێو-بوون (IN-SEIN)، ئەمیش بەتایبەتی وەك دۆخ (BEFINDLICHKEIT) و تێگەیشتن، ئینجا ئەم سێ ئەکزیستێنسیالە لەنێو تێگەی زۆرگە (SORGE)دا خۆیان دەبیننەوە.

1-لە-نێو-جیهان-بوونی دازاین

هایدێگەر بونیادە بناغەییەکەی دازاین وەك لە-نێو-جیهان-بوون دیاری دەکات. بەڵام پێدەچێ ئەم ناونیشانە بە هەڵەتێگەیشتنێکی دوولایەنە بخاتەوە: ڕەنگە مرۆڤ لە حاڵەتی یەکێکیاندا وای بۆ بچێ کە هەروەك مەبەستی هایدێگەر لە لە-نێو-بوون بریتی بێ لە شێوەیەکی «تێدابوون»، واتا مرۆڤ شوێنەکییانە لە جیهاندا بێ؛ گەر ئەم جۆرە لێتێگەیشتنە وەربگرین، ئەوسا مرۆڤ سەر بە سەرجەمی بوونەوەرەکان دەبێ، ئەم سەرجەمەش وەك باوە ناو دەنرێ «جیهان» و مرۆڤیش بە هەمان شێوەی شتەکانی دیکە لە نێویدا دەبێ. بەڵام مەبەستی هایدێگەر بە هیچ شێوەیەك ئەمە نییە. تێگەیشتنێکی دیکە لە لە-نێو-بوون دەشێ بە چەشنێك بێ، هەروەك مەبەستی هایدێگەر بریتی بێ لە سەبژێکتێکی سەرچاوەیی بێجیهان و ناچار بێ بۆ پەیوەندیکردن بە ئۆبژێکتەکانی جیهانی دەرەوەی خۆی و لە کایە ناخەکییەکەی خۆی بچێتە دەرەوە. بەڵام مەبەستی هایدێگەر ئەمەش نییە.

لە-نێو-بوون، وەك ئەکزیستێنسیال، بەڕێی ناسینی ئۆبژێکتیڤییانەی جیهانەوە نایەتە گۆڕێ، بەڵکو لە-نێو-بوون خۆی مەرجی ئەو ناسینە ئۆبژێکتیڤییە پێکدەهێنێ و واتای «ئاشنایی لەتەك»، «لە نزیکەوە بوونی»، «قەرارگرتن لە دەڤ جیهان» دەگەیەنێ. هایدێگەر ئەم «هەمیشە-لە-لا-ی-شتێك-بوون»-ە لە ڕووی ئێتیمۆلۆژییەوە دەگەڕێنێتەوە بۆ وشەی «ئیننان» (INNAN) کە وشەیەکی ئەڵمانیی کۆنی باڵایە و واتای «گوزەران-تێدا-کردن» (بە ئەرەبی: سکن) دەگەیەنێ، یان هایدێگەر دەیگەڕێنێتەوە بۆ هابیتارە (HABITARE)، واتا «نیشتەجێبوون لە نێو ...». هەروەها جیهان لە لای هایدێگەر واتای جیهانی بابەتی ناگەیەنێ، کەواتە ئەو جیهانە بابەتییە نییە کە بێلایەن و بێپەیوەندی بەرانبەر مرۆڤ وەستابێتەوە و لە لایەنی خۆیەوە پرسیارێکی ئەوتۆ سەبارەت بەوە بخاتەوە کە داخۆ چۆن مرۆڤ وەك سەبژێکت بە

ئۆبژێکتەکان بگات. ئەم جۆرە پرسیارانەی فەلسەفەی ترادیسیۆنی هیچ ئاشنایییەکیان لەتەك شێوازی بوونی دازایندا نییە، واتا لەتەك ئەو دازاینەدا کە هەمیشە لە لای شتەکان و جیهانێکە. بابەتە دەرەکییەکان هەمیشە بە ئاشنایییەکی کەم یان زۆر بە مرۆڤ دەگەن و بۆ مرۆڤ واتای شتێك دەگەیەنن، واتا ئاماژە بۆ شتێك دەکەن، یان داوای شتێکی لێدەکەن، یان لەبەردەستیدان، بۆ نموونە وەك ئەو بوونەوەرە کە هایدێگەر ناوی دەنێ «تسۆیگ» (ZEUG = ئامراز). مۆرکی ئامراز بریتییە لە شیمانەی سانای بەکارهێنان و لە خزمەتدابوونەکەی، هەروەها خۆی هەمیشە لەنێو پەیوەندییەکی ئاماژە و کارایيدا دەبینێتەوە و ئەم پەیوەندییەش لەنێو بۆ-خاتریی (UM-WILLEN) دازایندایە. گەر کەسێك ببێژێ کە مرۆڤ لەنێو شێوازی لە-نێو-جیهان-بووندا ئەکزیستێنیس دەکات (EXISTIERT)، ئەوا لێرەدا مەبەستی لەوەیە کە ئەم جیهانە هەر لە سەرەتاوە بۆ مرۆڤ (ـەکە) ئاوەڵایە (ERSCHLOSSEN)، ئەمەش بە چەشنێك کە ئیتر پێویست ناکات مرۆڤەکە پردێك رووەو جیهان رابکێشێ، بەڵکو بە پێچەوانەوە جیهان لەسەر شێوازێکی زۆر رەسەن هەمیشە هەر لە ئێرەیە. ئێمە دەتوانین لە لە-نێو-جیهان-بوون وەك سەرهەڵدانی مرۆڤ لەنێو پەیوەندیی واتادا تێبگەین.

2-جیهانێتی

لەنێو رۆژانەوە شیمانە بۆ پیشاندانی ئاشنایەتییەکەی دازاین بە بابەتەکانەوە دەرەخسێ. ئەو جیهانە کە سەرەتا بە ئێمە دەگات، جیهانی دەورمانە (UMWELT = شوێنەوار)، هەروەها ئەو بوونەوەرە کە ئێمە رۆژانە لەتەکیدا مامەڵە دەکەین، بریتی نییە لە شتێکی تەنها هەبوو / لەگۆڕێدابوو (VORHANDENES). واتا ئەو بوونەوەرە ئۆبژێکت نییە لە واتای ئۆبیسەرەی لاتینیدا (OBICERE = لە-بەردەم-خۆ-دانان، «بەرانبەر-خۆ-دانان)، بەڵکو «بەردەستێکە» (ZUHANDENES)، واتا شتێکە لە بەردەستی کەسێکدا کەوتووە، لە بەردەستدایە، خۆی بە دەستەوە دەدات، بەڵام هەروەها دەشێ ئەو شتە لەسەر رێگە کەوتبێ. ئەو شتە لە واتایەکی پراکتیکیدا بریتییە لە «تسۆیگ» (ئامراز). پیشاندانی ئەم جیاوازییە لە نێوان هەبوون و بەردەستیدا یەکێکە لە گرنگترین و رەسەنترین کار لە فەلسەفەکەی هایدێگەردا و ئەنجامدانی بەبێ شرۆڤەی لێرەبوونییانە نەشیاو دەبوو. گەر لە رووی ترادیسیۆنییەوە بڕوانین، دەبینین کە ئۆبژێکت وەك هەبوو / لەگۆڕێدابوو لێدەڕوانرا، وەك بابەتی پەرچاندنی تیۆرییانە، وەك بابەتی زانست، واتا وەك بابەتی لێڕوانینی میانەگرتوو دادەنرا. بەڵام بەردەستی بە پێچەوانەوە تێگەیەکە کە شتەکان لە نزیکترین مامەڵەکردندا دیاری دەکات: واتا وەك مامەڵەکردنی پراکتیکی. پێش ئەوەی شتەکان لە لێڕوانینی میانەگرتووی تیۆرییانەدا بەر دیدمان بکەون، پراکتیکییانە پێمان دەگەن. مۆرکی هەڵوێستی پراکتیکی بەرانبەر بە شتەکان بریتییە لە «ئاگالێبوون» (UMSICHT)، بەڵام مۆرکی هەڵوێستی تیۆرییانە بەرانبەر بە شتەکان بریتییە لە «لێڕوانین» (HINSICHT). هەڵوێستی پراکتیکی واتای تێگەیشتن و دەرکەوتن لەنێو پەیوەندیی ئاماژە و بناغەدا دەگەیەنێ و گەر ئێمە ئەم ئاگالێبوونە نەهێڵین (AUFHEBEN = هەڵگرتن) یان هەڵبگرین، ئەوسا ئێمە لە ئاشنایەتیی بابەتەکان دوور دەکەوینەوە و دەستبەرداری جیهان دەبین. گەر تیۆرییەکی زانین روو بکاتە جیهان یان سروشت و تەنها وەك هەبوو / لەگۆڕێدابوو دایبنێ، وەك چۆن زانستەکان پێیهەڵدەستن، ئەوسا ئەو تیۆرییەی زانین کارەکتەری لەجیهانخستنی (ENTWELTLICHUNG) جیهان وەردەگرێ.

هایدێگەر بە نموونەی ئامراز (تسۆیگ) پیشانی دەدات کە چۆن هەمیشە پەیوەندییەکانی ئاماژە هەر لە سەرەتاوە ئاشکرا کراون. هەرگیز ئامرازێك خۆی لەنێو سەربەخۆیی و دابڕاویی تەواودا نابینێتەوە، بەڵکو ئەو ئامرازە شتێکی بەکارهێنانە و ئەم شتەیش ئاماژە بۆ شتێکی دیکە دەدات، جا ئەمە «بۆچی»ی

بەکارهێنانەکەی بێ، «لەکوێوە»ی دروستبوونەکەی یان «لەچییەوە»ی کەرەسەکەی و هتد بێ. ئێمە دەتوانین ئەم کێشەیە بە نموونە بەناوبانگەکەی هایدێگەر لەسەر چەکوش روون بکەینەوە. چەکوش بۆ ئەوە لێرەیە تاکو بزمار دابکوتێ، بزمار بۆ ئەوە لێرەیە تاکو کۆڵەکە بچەسپێنرێ، کۆڵەکە بۆیە لێرەیە تاکو خانوویەک دروست بکرێ، خانوویەک بۆیە لێرەیە تاکو مرۆڤ لە کەشی نالەبار بپارێزێ و هتد. هەموو ئامرازێک، جا ئامرازی دوورین یان نووسین بێ، ئامرازی پێڵاو یان فڕین یان ئاژووتن بێ، یان ئەو ئامرازە بێ کە مرۆڤ لەبەری دەکات و ناوی پۆشاکی لێدەنێ، خۆی لەنێو پەیوەندییەکی ئاماژەداندا دەبینێتەوە، ئینجا تەنها کارابوونی ئاسایی شتەکانی بەکارهێنان سەرهەڵدەدات.
لەبەر ئەوە کە پەیوەندییەکی ئاماژەدانی بەم چەشنە هەمیشە لەنێو بوونەوەرەکەدا ئاشکرا کراوە، ئەوا کاتێک مرۆڤ مامەڵەیەکی پراکتیکی لەتەک ئامرازدا دەکات، ئەوا بەردەستییەکە نابێ بە کێشە، بەڵکو بەردەستییەکە شتێکی ئاساییە و کەسی کردارنوێنیش هیچ پەرچاندنێک لەبارەی ئەنجام نادات. بەڵام دوای ئەوە کە ئامرازەکە چیدی کارا نابێ (واتا فونکسیۆن ناکات)، ئیتر ئەو ئامرازە لەنێو پاسیڤێتییەکەی خۆیەوە دێتە دەرەوە و هاوکات مرۆڤیش لە کارایییەکەی پێشینی ئەو ئامرازە بەئاگا دێتەوە. ئێستا ئەو ئامرازە چیدی بەردەستی نییە و مرۆڤیش ناچارە بەهۆی بەرچاوکەوتووییەکەیەوە رەچاوێک ئاراستەی بکات، بەم شێوەیە ئەو ئامرازە دەبێ بە تەنها هەبوویەک / لەگۆڕێدابوویەک.

هایدێگەر لە حاڵەتی لە کارکەوتندا سێ پلە دیاری دەکات: ١) بەرچاوکەوتوویی (AUFFÄLLIGKEIT)؛ ٢) سەغڵەتکەری (AUFDRINGLICHKEIT)، ٣) گیریی (AUFSÄSSIGKEIT). پلەی یەکەم بریتییە لە زیانپێکەوتوویی، واتا ئامرازەکە چیدی کارا نییە، ئەم حاڵەتەش کاتێک دێتە ئاراوە، گەر ئامرازەکە چیدی شیاوی بەکارهێنان نەبێ، جا هۆی ئەمە بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە کەرەسەکەی چیدی گونجاو نییە، یان لەنێو خودی ئامرازەکەدا خەلەلێک هاتبێتە ئاراوە. سەغڵەتکەری واتای پلەیەکی بەرزتری نابەردەستی دەگەیەنێ. چیدی-لەبەر-دەستدا-نەبوون کاتێک دێتە ئاراوە، گەر مرۆ هەست بە دیارنەمانی شتێک بکات، گەر شتەکە لەبەردەستدا نەبێ. گیری ئەو حاڵەتەیە کە تێیدا شتێک لەسەر رێ کەوتووە، لەم لا و لا کەوتووە، یان مامەڵەکردنی پراکتیکی تێکدەدات، یان رێ بە کەسێک دەگرێ.

٣-لەتەکبوون (DAS MITSEIN)

دازاین تەنها لە-نێو-جیهان-بوون نییە و ئامراز بخاتەوە، بەڵکو هاوکات لە-نێو-جیهان-بوون-ێکی ئەوتۆیشە کە لەتەک-لێرەبوون ی ئەوانی دی دەخاتەوە. ئەوانی دی بە یەکدەگەن، بێگومان ئەوان بە شێوەیەکی مشورخۆرانە بەیەک دەگەن، بۆ نموونە لەو شێوەیەدا کە چەکوشەکە لەلای کەسێک کڕراوە، سەعاتەکە لە لایەن فلان جەناب یان فلان خانمەوە بەدیاری هێنراوە. ئەوانی دی لەنێو ئەم جۆرە کۆنتێکستانەدا وەک دروستکەر، نێرەر، کڕیار، دیاری پێبەخشراو و هتد دەردەکەون.

بەڵام لێرەش دەبێ رێ لە بەهەڵەتێگەیشتن بگرین. لەتەکبوون نە واتای هەبوونی سەبژێکتانی دی لە دەرەوەی هەبوونی خۆ دەگەیەنێ و لێیان ئەم هەبوونەی خۆ جیابووبێتەوە، نە واتای هەبوونی بەردەوامی پەیوەندی لەتەک مرۆڤانی دیکەدا دەگەیەنێ. بە پێچەوانەوە، لەتەکبوون، وەک ئەکزیستێنسیال، مەرجی بەیەکگەیشتنە لەتەک ئەوی دی یان ئەوانی دی، مەرجە بۆ هەبوونی داڵدە یان تەنیایی. هەروەها کراوەیی دازاین بۆ ئەوانیدی پێشمەرجێکە چ بۆ هەر خۆدەربڕین و خۆدرکاندنێک و چ بۆ هەر خۆداخستن و نامۆبوونێک.

بێگومان ئەوانی دی وەک ئامراز پەیداناکرێن (BESORGT)، بەڵکو ئێمە بۆ ئەوان مشوورمان (FÜRSORGE) هەیە، ئەمەش نەک لە واتایەکی کۆمەڵایەتی-ئێتیکیدا، بەڵکو لە واتایەکی

ئەكزیستێنسیالیستیدا. شێوازەكانی مشوور بریتین لە خۆشەویستی، ئاگاداری، ڕێز، گرنگیپێدان، بەلای یەكتریتێپەڕبوون.

بەڵام لە كایەی لەتەكبووندا پرسیارێك سەبارەت بە «كێ»ی دازاین و لەتەكبوون سەرهەڵدەدات. وەڵامەكەی هایدێگەر سەیرە: كێی دازاین نە ئۆنتۆلۆژییانە ناوەرۆكە و نە ڕێزمانییانە سەبژێكتە، واتا بریتی نییە لە منی رستە، بەڵكو بریتیە لە داس مان (DAS MAN): مەردوم. خود سەرەتا و بەزۆریی وەك مەردوم بە ئێمە دەگات. مەردوم بریتییە لە شێوازی لێرەبوونی ناخۆیی (UNEIGENTLICH)[1] و لێرەدا جارێ دازاین شیمانە خۆییەكانی بەدەست نەهێناوە، بەڵكو دەرفەت دەدات لە لایەن ئەوانی دییەوە رابەری بكرێ و پێیانەوە پابەند بێ. گەر بە پوختی واتای «مەردوم» بگرین، ئەوا دەبینین كە «مەردوم» بریتی نییە لە خۆیەتی، بەڵكو واتای هەڵاتن لە توانین بۆ بوونی خۆیی (SEIN-KÖNNEN) دەگەیەنێ، ئەمەش هەڵاتنە رووەو ئەوە كە ئەوانیدی بۆچوونیان لەسەری هەیە، كە ئەوانیدی دەیبێژن، دەیانەوێ، دەیكەن. هایدێگەر پەیوەست بەمەوە دەبێژێ:

«ئێمە چێژ و شادی دەبینین، وەك چۆن مەردوم چێژ دەبینێ؛ ئێمە دەخوێنینەوە و دەبینین، بریار بەسەر ئەدەب و هونەردا دەدەین، وەك چۆن مەردوم دەبینێ و بریار دەدات؛ بەڵام ئێمە هەروەها لە "ئاپۆرە" (NDAS GROSSE HAUFE) دوور دەكەوینەوە، وەك چۆن مەردوم دوور دەكەوێتەوە؛ ئێمە ئەو شتە وەك مایەی "تووڕەبوون" دەبینین، كە مەردوم وەك مایەی تووڕەبوون دەیبینێ» (SEIN UND ZEIT, S. 126 F.).

لەبەرئەوەی مەردوم دیاریكراو نییە، بەڵكو گشتێتییە، ئەوا مۆركەكەی بریتییە لە مامناوەندێتی و تەختكردنی سەرجەم شیمانەكانی بوون. ئەم مەردومە بریتی نییە لەم یان لەو دیاریكراوە، هەروەها كۆی هەمووانیش نییە، بەڵكو نیوترومە (جەمادە)، بریتییە لە نادیاری (ئانۆنیومێتی). كەچی ئێمە لە بنەرەتدا دەمانەوێ مەردوم بین، ئەویش چونكە باری بوون لەسەرمان سووك دەكات. ئەمە بۆ نموونە لە حاڵەتی تاوان و بەرپرسیاریدا دەردەكەوێ: هەموو لە تاوانەكەدا بەشدار بوون و هیچ كامێكیان ئەو تاوانەی ئەنجام نەداوە. هەموو تاكێك دەتوانێ خۆی لە پشتی گشتێتییەوە حەشار بدات.

هایدێگەر ئەكزیستێنسی ناخۆیی/ نارەسەن (UNEIGENTLICH) و خۆیی/ رەسەن (EIGENTLICH) لە یەك جیا دەكاتەوە. لە حاڵەتی ئەكزیستێنسی ناخۆییدا، واتا لە حاڵەتی "مەردوم"دا، شیمانەكانی بوون داپۆشراون و تەنها بەڕێی هەڵدانەوەیانەوە شیاوی بردنەوەن.

4-دۆخ و تێگەیشتن

دۆخ لای هایدێگەر واتای دۆخی هەستەكی (STIMMUNG) دەگەیەنێ. لە دۆخدا حاڵی هەستەكییانەی كەسێك یان خودی جیهان دەردەكەوێ. بەڵام ئەمە واتایەكی ئەوتۆ دەگەیەنێ كە جیهان لەنێو دۆخدا پێش هەر زانینێكی هزرڤانانە و تیۆرییانە ئاشكراكراوە (لەبارەی زانراوە)، جا ئەمە لە حاڵەتی ترسدا بێ وەك مەترسی یان پەخشاندنی ترس، یان لە حاڵەتی شادمانیدا بێ وەك ساكارێتی و جۆشداری كە تێیدا هەموو شتێك لە رەنگی ئاڵوواڵادا دەردەكەوێ. بێگومان نابێ ئێمە لەمە ئاوها تێبگەین كە هەروەك جیهان پێش دۆخی هەستەكی و سەربەخۆ لەو هەستە درابێ و تەنها لە هەستپێكردندا بە شێوەیەكی سەبژێكتیڤی رەنگین ببێ، بەڵكو بە پێچەوانەوە لە دۆخی هەستەكیدا جیهان لەنێو ئاوها-بوون-یدا ئاشكرا كراوە.

ئەم ئەكزیستێنسیالەش پیشانی دەدات كە ئەوە هزر نییە، یان توانستی رووكردووە ناوەرۆك نییە كە رۆڵی سەروەر دەنوێنێ، وەك چۆن ئەمە لە فەلسەفەی ترادیسیۆندا نوێنەرایەتی دەكرا، بەڵكو ئەوە دۆخی

هەستەکییە، ئەوە هەستە یان دۆخی جەستەییە کە لە ئاشکراکردنی شێوازی ئەکزیستێنسی جیهاندا، یان پوختتر بیبێژین، لە شێوازی لە-نێو-جیهان-بووندا، کاریگەرە.

دووەم لایەنی بناغەیی لە ئاشکراکردنی جیهاندا بریتییە لە تێگەیشتن. بەڵام رەنگە مرۆڤ بەهۆی بەرانبەریەکدانانی شێوازی تێگەیشتنی پێشزانستی و زانستییەوە وای بۆ بچێ کە هەروەك تێگەیشتن لای هایدێگەر وەك دژبەری روونکردنەوە دابنرێ، بەڵام ئەمە راست نییە. هەروەها تێگەیشتن لای هایدێگەر بەرانبەر بناغەرشتن دانەنراوە، بەڵکو لە واتای «توانین بۆ بوون»دا دایناوە. ئەم جۆرە تێگەیشتنە پشت بە شێوازی ئۆنتییانەی ئاخافتن دەبەستێ، واتا «شتێك بتوانرێ»، «دەرەقەتی شتێك هاتن»، «پەیبردنی خۆ بە شتێك». مەبەستی ئەمەش لە رووی ئەکزیستێنسیالیستییەوە ئەوەیە کە دازاین بە شێوەیەکی زانینمەندانە (کۆگنیتیڤ) لە خودی خۆی و شتەکان تێناگات، بەڵکو پێشزانینمەندانە لەبارەیان دەزانێ. ئەمەش بەتەواوی بریتییە لە هەڵگێرانەوەی رستە دێکارتییەکەی «من دەهزریم، کەواتە من هەم» بۆ رستەی «من هەم، کەواتە من دەهزریم».

ئەم تێگەیشتنە لەو شێوەیەدا نییە کە هەروەك دازاین بریتی بێ لە رەچاوکەرێکی بێلایەنی خۆی و جیهان، یان سایکۆلۆژییانە، واتا ئاراستەوەرگرتوو رووەو روانینی ناخی خۆی، هەڵوێست رووەو خودی خۆی وەربگرێ، بەڵکو تێگەیشتن بۆ هایدێگەر واتای پرۆژەیاندن (ENTWERFEN) دەگەیەنێ. لەم روانگەیەوە دازاین پرۆژەی توانا بۆ بوونی خۆیی (رەسەن) یان ناخۆیی (نارەسەن) پەیوەست بە شیمانەکانی خۆیەوە دادەنێ و بەم رێیەشەوە ئاشکرا دەکات. دازاین کە بۆ نێو لێرەبوون، بۆ نێو فاکتیسیتێ فڕێدراوە، هاوکات پرۆژەی (ENTWURF) شیمانە خۆییەکانێتی.

5–دازاین وەك زۆرگە

کێشەکە هەتا ئێستا بریتی بوو لە دیاریکردنی لایەنە بناغەییەکانی دازاین: دازاین وەك لە-نێو-جیهان-بوون. بەدووی ئەمەدا گەرەکە روو بکەینە یەکێتیی ئەم لایەنانە، واتا روو بکەینە سەرجەمێتییەکەی دازاین. بێگومان پێویستە لێرەدا سەرەتا جەخت لەوە بکەین کە کێشەکە لە حاڵەتی ئەم سەرجەمێتییەدا واتای پێکەوەلکاندنێك یان ئاوێتەگەراییەك ناگەیەنێ، بەڵکو کێشەکە بەندە بە یەکێتییەکی سەرچاوەییەوە. لە پاشخانی ئەم کێشەیەدا تێزەکەی تیۆریی گێشتالت خۆی دەبینێتەوە کە دەڵێ سەرجەم لە کۆی کەرتەکان گەورەترە و تەنانەت شێوە و دەرکەوتنی کەرتەکانیش دیاری دەکات. ئەم یەکێتی و سەرجەمێتییەش بۆ هایدێگەر بریتییە لە تێگەی «زۆرگە» (SORGE).

بەڵام گەرەکە لەم حاڵەتەشدا رێ لە بەهەڵەتێگەیشتن بگرین. مەبەستی هایدێگەر لە زۆرگە بریتی نییە لە خەمخۆری (BESORGNIS)، بەتەنگەوەهاتن (KÜMMERNIS)، دا-ماوی (NIEDERGESCHLAGENHEIT)، ئینجا لێرەوە سەرهەڵدانی خۆزگاندن (WÜNSCHEN) و ویستن (WOLLEN) – ئاخر ئەمانە تایبەتمەندیی ئۆنتین (بوونمەندین). بە پێچەوانەوە هایدێگەر لە مەغزایەکی فوندامێنتال-ئۆنتۆلۆژییانەی ئەکزیستێنسیالیستیدا تێگەی زۆرگە دیاری دەکات، واتا مەبەستی هایدێگەر بریتییە لە بوونی دازاین کە لە فۆرمولێکی سیانەتیی ئاڵۆزدا پێناسەی دەکات وەك: «خۆ-هەر-لە-سەرەتاوە (پرۆژە) -پێشتر-هەبێ-لە-نێو-جیهاندا (فڕێدراوی) وەك بوون-لای-بوونەوەری-لە جیهاندا-پێگەیەر (داوەشان)».

هایدێگەر تێگەی زۆرگە پەیوەست بە پێکهاتە ناسراوەکەی مرۆڤەوە وەك لەش و دەروون یان وەك ئەرد و هۆش روون دەکاتەوە. سەرچاوەی بوونی مرۆڤ بریتییە لە زۆرگە و هەتا ئەو بژی، لەژێر رکێفی ئەم

سەرچاوەیەدایە. بەم پێیە لە-نێو-جیهان-بوون، گەر بوونمەندییانە بیگرین، شەقڵی زۆرگەی وەرگرتووە.

ئەم فۆرمولە سەیرەی زۆرگە وەك «هەر-لە سەرەتاوە-هەبێ-لە-نێو-جیهاندا وەك بوون-لای-بوونەوەری-لە جیهاندا-پێگەیەر» مەبەستی لەمەیە: دازاین هەمیشە لەنێو جیهاندایە، بەڵام لەنێو جیهانێکی تایبەتیدایە و بەرێی رەچەڵەك و زایینەوە، پەروەردە و پێگەیاندنی فێرگەییەوە، زمان و کۆمەڵگەیەکەوە، شەقڵی پێدراوە. دازاین بریتییە لە فاکتیسیتێ، لە فرێدراوی (GEWORFENHEIT)، بەڵام کاتێك دازاین لە لایەکی دیکەوە بونیادی پرۆژە لە خۆ دەگرێ، ئەوا ئەو خۆی روونکردنەوەی مەغزا و تێگەیشتنی شیمانەکانییەتی، هەروەها ئەو (لە حاڵەتی سێیەمدا) وەك مۆدوسی (شێوازی) داوەشاوی لە لای بوونەوەری لەنێو جیهان پێگەیەردا دەردەکەوێ و دەبێ بەناچاری خۆی لەو بوونەوەرە رابپسکێنێ. بەڵام بۆ هەڵبژاردن (ئیختیار)، بۆ بریاردان بۆ خۆیەتیی یان ناخۆیەتیی دازاین، پێوەرێك گەرەکە، لێرەشدا پرسیارەکە ئەوەیە کە داخۆ ئەم پێوەرە لە کوێوە بێ، یان: ئایا دازاین لە کوێوە دەزانێ ئەو پێویستە چی بکات و خۆیەتییەکەی لە چیدایە؟ ئایا کریتێرێك هەیە کە ئەم خۆیەتییە پیشانی دازاین بدات؟ هایدێگەر ئەم پێوەرە لە دەنگی ویژداندا دەبینێتەوە. دازاین لەنێو دەنگی ویژداندا بانگی خۆی لە «مەردوم»ـەوە، لە دازاینی ناخۆییەوە / نارەسەنەوە رووەو خۆییترین توانا-بۆ-خۆ-بوون دەکات. بەڵام لێرەش دەبێ رێ لە بەهەڵەتێگەیشتن بگرین. بانگی ویژدان نە هاوشێوەی دەنگی خودایە و نە لە خزمەتی بەدیهێنانی نۆرمێکدا روو دەدات. کەواتە بانگی ویژدان دازاین ناخاتە بەردەم رێکخراوێکی بەهاییانەی مێتافیزیکی و ئەویش خۆی بەو رێکخراوە بەهاییە بپێوێ. لەم روانگەیەوە بەو بانگە هیچ شتێکی تایبەتی ناخرێتە بەردەم دازاین، بۆ نموونە وەك «تۆ گەرەکە ئەمە و ئەمە بکەیت، بەڵام ئەوە نەکەیت!». بانگی ویژدان بە پێچەوانەوە دازاین دەخاتە بەردەم خودی ئەو خۆی، بەردەم فرێدراوییەکەی، فاکتیسێتییەکەی، دوایەکێتییەکەی.

بانگی ویژدان لە دازاین دەگەیەنێ کە ئەو خەتابارە / گوناهبارە، مەبەستی ئەمەش نە خەتاباربوونێکی چالاکە ونە پشتگوێخستنێکی پاسیڤی چاکەیە. هەروەها گوناهی رەچەڵەکییانەی مرۆڤیش نییە و تیۆلۆژییانە دیاری کرا بێ، بەڵکو ئەوە تەنها هیچێتییە کرۆکییەکەی دازاینە. ئەم هیچێتییە خۆی لە دوایەکێتییەکەی دازایندا دەبینێتەوە. بەڵام مرۆڤ بەرێی هەڵبژاردنی خۆیەوە بە خودی خۆی دەگات و بناغەی خۆبوونەکەی دەرێژێ، لێرەشدا ئەم بناغەیە لە مەغزایەکی جووتەنیدا وەك هیچ (NICHTIG) دەردەکەوێ: هەڵبژاردنەکە لە لایەك خۆی وەك فرێدراوی بۆ نێو هەر شیمانەیەکی هەبووی لەنێو دۆخدا دەستگیرکراو دەبینێتەوە و هەرگیز بەتەواوی شیاوی کۆنترۆڵکردن نییە — ئەمە لە بنەرەتدا کرۆکی کارەکتەری فرێدراوی پێکدەهێنێ؛ بەڵام لە لایەکی دی هەڵبژاردنەکە هەمیشە و لە هەموو جێیەك وەك هیچ (NICHTIG) دەردەکەوێ، ئەویش چونکە ریالیزەکردنەکەی هەردەم واتای بریاردان بۆ شیمانەیەکی تایبەتی دەگەیەنێ و لێرەدا شیمانەگەلی دیکە کە هەڵنابژێررێن، بەدەر دەکرێن.

ئەم شرۆڤانە کە هەتا ئێستا ئەنجاممان دان، پیشانی دەدەن کە تێروانینە ئەکزیستێنس-فەلسەفییەکانی هایدێگەر نزیکییان لە پێشبینییە ئایینی و تیۆلۆژییەکان هەیە، ئەمەش نەك تەنها لەوەدا دەردەکەوێ کە هایدێگەر لێرەبوونی بوون وەك زۆرگە دیاری دەکات و بەمەش ئاماژە بۆ زۆرگە (مشوور، خەم)، بۆ رزگاربوونی (خلاص) ئەبەدی دەدات، بەڵکو ئاشکراتریش لەمە ئەوەیە کە هایدێگەر لە ویژدان و گوناه (خەتا) دەدوێ و بەمەش تێگەی تایبەتیی کریستیانی بەکاردەهێنێ.

٦-دازاین وەك بوون بەرەو مەرگ (SEIN ZUM TODE)

دوایەکێتییەکەی دازاین لایەنە بناغەییە دروستکەرەکەی ئەوە. بەڵام نابێ ئێمە لەم تێروانینەی هایدێگەر

سەبارەت بە کۆتایی دازاین وا تێبگەین کە هەروەك مەرگ بە دازاینەوە هەڵواسرابێ و لە لەناوچوونی ئەو بەرپرسیار بێ، جا ئەمە کوژاندنەوەی هێڵێکی ژیان بێ یان لەکارکەوتن بێ لە مەغزای کۆتاییهاتنی کاراییە بیۆلۆژی و فیزیۆلۆژییەکاندا. ئەم جۆرە دیاریکردنانە پزیشکین و بریتین لە دەرئەنجاماندن، بەڵام مەرگ لە رووی ئەکزیستێنسیالیستییەوە پێشمەرجیانە.

ئەو کۆتاییە کە بە وشەی مەرگ دەردەبڕرێ، بۆ دازاین واتای تەواو-بوون ناگەیەنێ، بەڵکو ئەو کۆتاییە بوونێکە رووەو کۆتایی، ئەمەش لەو واتایەدا کە دازاین هەمیشە کۆتاییەکەی خۆی لە خۆ گرتووە، هەر بۆیە دازاین خۆی هەمیشە پەیوەندییەکە بە مەرگەوە و ئەمەش مۆرکی مرۆڤە: تەنها مرۆڤ دەمرێ، بەڵام ئاژەڵ بە پێچەوانەوە کۆتایی پێدێ (VERENDET).

ئایا چۆن ئێمە لەم پەیوەندییەی دازاین بە مەرگەوە تێبگەین؟ سەرەتا گەرەکە لەم حاڵەتەشدا رێ لە بەهەڵەتێگەیشتن بگرین. بوون رووەو مەرگ، یان رەوتگرتن رووەو مەرگ، واتای چاوەڕوانی یان هێنانی مەرگ ناگەیەنێ، هەروەها واتای خەریکبوونی بەردەوام بە مەرگەوە یان بیرکردنەوە لێی ناگەیەنێ (وەك چۆن لە چەرخی نازیدا دەگوترا: «بزانە کە تۆ بمریت!»). هەروەها ئەو واتایەش ناگەیەنێ کە مرۆڤ لە چاوەڕوانیی مەرگدا واز لە بەهای بوون بهێنێ. مەبەست لە بوون رووەو مەرگ بریتییە لە رەوتگرتنێك رووەو خۆییترین شیمانەی دازاین خۆی، رەوتگرتنیش واتای شێوازێکی ئاشکراکردن یان نزیککەوتنەوەیەکی لێتێگەییو دەگەیەنێ. خودی ئەم نزیککەوتنەوەیە مەرگ دەناسێ وەك خۆییترین شیمانەی دازاین، بەڵام بێگومان شیمانەیەکی جەخت و هەرگیز دیاری نەکراو، ئەمەش لە خۆئاوەلاکردن و خۆئاوەلاهێشتنەوەدا بۆ ئەو کۆتاییە روو دەدات کە هەمیشە هەڕەشە لە دازاین دەکات. ئەمە لەنێو دۆخی ترسدا دەردەکەوێ. مسۆگەریی مەرگ وەك مەترسییەکی نەشیاوی خۆلێلادان لەسەر بناغەی تێگەیشتنێك دەردەکەوێ کە لە لایەن ترسەوە دیاریکراوە. هەر بۆیە دروشمەکەی هایدێگەر دەڵێ: «غیرەتت بۆ ترس هەبێ».

7-کاتێتی وەك مەغزای زۆرگە

ئێمە لە سەرەوە بینیمان کە هایدێگەر پێناسەی دازاین وەك زۆرگە (مشور / خەم) بۆ خودی خۆ دەکات. دازاین بەردەوام لە خەمی بوونی خۆیدایە، بەڵام ئەم پێناسەیە واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێ کە دازاین لە بەردەم ئەلتەرناتیڤێکدایە: ئەو پرۆژەی خودی خۆی یان رووەو خۆییترین شیمانەکانی بەگەڕ دەخات یان رووەو شیمانەی ناخۆیەتی پابەند بە «مەردوم»-ەوە. پرۆژە بۆ خۆیەتی (رەسەنێتی) لە لایەك رەوتبەستنێکە رووەو مەرگ، بەمەش واتای رەوتبەستنێك رووەو ئاییندە دەگەیەنێ، کەواتە هەمیشە لایەنی ئاییندە لە خۆ دەگرێ و هایدێگەر بە تێگەی «خۆ-لە سەرەتاوە-بوون» (SICH-VORWEG-SEIN) ی دازاین دیاریی دەکات، بەڵام دازاین لە لایەکی دیکەوە بۆ ئەکزیستێنسە فاکتییەکەی فرێدراوە، واتا بۆ نێو ئەوە فرێدراوە کە ئەو لە پێش خۆیدا دەیبینێتەوە و هەروەها چۆن ئەو لە پێش خۆیدا دەیبینێتەوە. لەم مەغزایەدا هەموو یەکێك لە ئێمە بۆ نێو جەستەیەکی تایبەتیی بیۆلۆژییانە، بۆ نێو پێکهاتەیەکی هۆشەکی، بۆ نێو زمانێك و کولتوورێك و هتد فرێدراوە و دیاریکردنیان لە توانای ئەودا نییە. هەر بۆیە دازاین ئێستا رابوردوویش دەهێنێتە نێوانەوە. هایدێگەر بۆ ئەم رابوردووە واژەی «هەبوویی» (GEWESENHEIT) بەکاردەهێنێ. پاشان لەبەر ئەوەی «لێرەکە» (DAS DA) ی هەنووکەیی خۆی لەنێو ئەم پرۆژە پێشینەییەدا بۆ ئاییندە و هەروەها لە گەڕانەوەدا رووەو «هەبوویی» (رابوردوو) دەبینێتەوە، ئەوا مەغزای کاتییانەی ئەم دازاینە بەڕێی یەکێتیی سێ رەهەندەکەی (ئێکستازەکەی / EKSTASE) ئاییندە و هەبوویی و هەنووکەوە دیاری دەکرێ.

هایدێگەر بەم جۆرە دیاریکردنەی بوونی مرۆڤ وەك کاتێتی (ZEITLICHKEIT) زۆر ریشەییانە شێوازی هزرینی مێتافیزیکی دەهیچێنێ. ئاخر ئەم ترادیسیۆنە مرۆڤی سەربەخۆ لە کات، لە مێژوو و دۆخگۆڕی، دیاری دەکرد: لەنێو ئەزەلییەتی سەرمەدیدا، لەنێو ناوەرۆکدا بە ناوکێکی کەسێتییەوە دای دەنا، جا ئەم ناوکە دەروون بووبێ، بوونەوەری هۆشەکی یان ئاوەزدار بووبێ. بەڵام ئەو جۆرە کۆنسەپسیۆنە مێتافیزیکییە دەرەقەتی دوایەکێتی و کاتێتی نەدەهات، ئەویش چونکە بە شێوەیەکی ئۆبژێکتیڤی لە ژیان تێدەگەیشت: ژیان کە لە شێوەی لەئارادابوویەکدا (VORHANDENES) لەنێو کاتێکی بناغەییدا رەت دەبوو، یان بە شێوەیەکی سەبژێکتیڤی لێی تێدەگەیشت وەك زنجیرەیەکی موئایەشەکردنی بهات و بڕۆ، واتا موئایەشەکردنێك بوو کە سەری ریزەکەی بە زایین سەرچاوەی دەگرت و بە مەرگ کۆتایی دەهات.

لە بنەڕەتدا مەرجی ئەم جۆرە تێگەیشتنە بریتی بوو لە تێگەیشتنێکی پنتییانەی (نوقتەیی) کات بە ئاراستەیەکی سەهمئاساوە. گەر ئێمە لەم جۆرە کۆنسەپسیۆنە مێتافیزیکییەوە دازاین بگرین، ئەوسا دازاین تەنها لە پنت-کاتێکی هەنووکەییدا هەقیقی دەبوو و ئینجا وەك ناهەقیقی لە سەرجەم ئەوانی دی، بەڵێ تەنانەت لە زایین و مەرگیش، دابڕاو دەبوو. بەڵام کارەکتەری ئێکستازییانەی ئایندە و هەبوویی و هەنووکە، کە کۆنسەپسیۆنی دازاین لە لای هایدێگەر وەك «خۆ-لە سەرەتاوە-بوون»، وەك رەوتبەستن رووەو مەرگ، هەروەها وەك گەڕانەوە بۆ لای خودی خۆ، داوای دەکات، لەنێو ئەو کۆنسەپسیۆنە مێتافیزیکییەدا جێی نابێتەوە. ئەم کارەکتەرە ئێکستازییەی کات لەنێو ئێستا-زنجیرەی بێسەرەتا و بێکۆتاییدا، واتا لەو شێوەیەدا وەك چۆن ئێمە لە کاتی باوی جیهانی تێدەگەین و لە زانستە سروشتییەکاندا بەکاری دەهێنین، بزر بووە. لەنێو کاتی ئۆبژێکتیڤکراودا (واتا کاتی بێدوایەکی و هۆمۆگێن و بەردەوام) رابوردوو و ئامادە و ئایندە بریتین لە کەرتی بەردەوامییەك، بەڵام بە پێچەوانەوە لەنێو تێڕوانینی ئەکزیستێنسیالیستیدا بریتین لە رەهەندی یان ئێکستازی روودانەکەی پرۆژە.

هایدێگەر پەیوەست بەم کێشەیەوە دەبێژێ: «کاتێتی خۆی لە هەر ئێکستازێکدا دەکاتێنێ (ZEITIGT)، ئەمە بەواتای لەنێو یەکێتیی ئێکستازییانەی هەر کاتاندنێکی تەواوی کاتێتیدا، سەرجەمێتیی سەرجەمە بونیادی ئەکزیستێنس و فاکتیسیتێ و نشوستیهێنان (سەرنەگرتن — و) خۆی دەبینێتەوە، ئەمەش بریتییە لە یەکێتیی بونیادی زۆرگە.

کاتاندن (ZEITIGUNG) واتای بەدوویەکداهاتنی ئێسکتازەکان ناگەیەنێ. ئایندە درەنگتر نییە لە هەبوویی و ئەمیش زووتر نییە لە ئامادە. کاتێتی خۆی وەك ئایندەی هەبوویی-هەنووکەیی دەکاتێنێ» (SEIN UND ZEIT, S. 350). ئەم نموونەیەی خوارەوە پیشانی دەدات کە ئایندە و هەبوویی لە دەرەوەی دازاین نین، بەڵکو لایەنی (مۆمێنتی) دازاینن، هەروەها ئەوەش پیشان دەدات کە دازاین ئایندە و هەبوویییەکەی خۆیەتی: گەر دازاین لە حاڵەتی خەمباری، داهێزراوی و خەمۆکیدا بگەڕێتەوە بۆ هەبوویی-بوونی (GEWESENSEIN) خودی خۆی و هاوکات ئایندە بکوژێنێتەوە، ئەوا ئەم ئایندەیە درەنگتر نییە (نایەت - و) لە هەبوویی-بوونەکە، بەڵکو یەکسەر لە سەرچاوەوە پێکەوە لەتەك ئەودا دێ. یان گەر دازاین هەڵاتبێ و خۆی لەنێو هەبووییدا مەڵاس دابێ، ئەوسا ئایندە دەچێتە دۆخی بێهیواییەوە و سەرباری ئەمە هێشتا هەر هەیە. یان نموونەیەکی دی: گەر دازاین بخزێتە نێو پرۆژەی ئەندێشەییانەی ئایندەوە و نکۆڵی لە هەبوویییەکەی خۆی بکات، یان لە هەبوویییەکەی خۆی را بکات، ئەوا ئەو هەبوویییە نکۆڵیلێکراوە هێشتا هەر ئامادەیە، بەڵێ بەتایبەتی لە هەڵاتندا ئامادەیە، یان بە واتایەکی دیکە ببێژین: دازاین وەك هەڵاتن بریتییە لە هەبوویی نکۆڵیلێکراو.

لێرەوە بۆمان روون دەبێتەوە کە دازاینی کاتییانەی ناخۆیی و خۆیی لای هایدێگەر چ واتایەك دەگەیەنێ.

ئاییندە لەنێو مۆدوسی (شێوازی) کاتاندنی (ZEITIGUNG) ناخۆییدا نابێ بە شیمانەیەکی بەرچاوی ئەکزیستێنس، بەڵکو ئاییندە تەنها ئۆبژێکتی فزوولییەتە. فزوولییەت دەخوازێ ئاییندە ببینێ و موئایەشەی بکات. بە هەمان شێوە رووکردنە هەبوویی بریتی نییە لە هێنانێك بۆ نێو ئەکزیستێنس، بەڵکو لەیادکردنێکە. هەروەها هەنووکەیی-بوونێکی ناخۆیی تەنها پەرتەوازەیی و قاڵبوونە لەنێو ساتدا (مۆمێنتاندا). بەڵام بە پێچەوانەوە سێ ئێکستازەکەی کاتێتی لەنێو مۆدوسی خۆییانەی کاتاندندا روون و ئاشکران (ئێڤیدێنتن): دازاین ئاییندەیە لەنێو رەوتبەستنی حاسمدا رووەو مەرگ، هەروەها دازاین هەبوویییە، ئەویش کاتێك دەگەڕێتەوە بۆ ئەکزیستێنسە فاکتییەکەی، بۆ فرێدراوییەکەی و هەبوویییەکەی، بەڵام دازاین هەروەها هەنووکەییە، ئەویش کاتێك سەرجەمی ئەمە بە شێوەیەکی هەنووکەیی لەنێو دۆخی ساتییانەی ئێرەدا (DES DA) روو دەدات. بێگومان سات بریتی نییە لە ئێستا-پنت (نوقتە) و تێیدا شتێك روو بدات، هەروەها بە هیچ شێوەیەك پنتە ئەبستراکتەکەی ماتماتیك نییە وەك سنوور لە نێوان بەردەوامیدا، بەڵکو بریتییە لە ئامادەییە هەنووکەییەکەی خودی دازاین.

ئەم کاتێتییە کە هایدێگەر لێی دەدوێ، هاوکات هەوڵێکی ئەوە بۆ بناغەڕشتنی مێژوویەتیی (GESCHICHTLICHKEIT) دازاین. بەڵام دەبێ لێرەشدا ئاماژە بۆ ئەوە بدەین کە مەبەستی هایدێگەر لە مێژوویەتی ئەوە نییە کە هەروەك مرۆڤ لەنێو پەیوەندییەکی مێژووییدا بێ لەتەك ئۆبژێکتان و مرۆڤانی دیکەدا، ئیتر هەروەك مرۆڤ لەنێو زنجیرەی موئایەشەدا دیاریکرابێ و ئەویش لە لایەنی خۆیەوە بە دیاریکردن هەستێ، نەخێر، مێژوویەتی واتای پێکهاتەی پێشینەیی ئەکزیستێنسییانەی دازاین دەگەیەنێ و ئینجا بەدووی ئەمەدا مێژووی ئۆبژێکتیڤییانەی جیهان خۆی لەسەر ئەم پێکهاتەیەی دازاین دەبینێتەوە.

بەڵام هەر لەم کۆنتێکستەدا کێشەیەکی تایبەتی دێتە ئاراوە: کێشەی سەرچاوەی ئەو شیمانانە کە لەنێو دۆخدا (زیتواسیۆندا) ئاشکرا کراون، ئینجا دازاین دەتوانێ پەیوەست پێیانەوە هەڵوێست وەربگرێ و خۆی رووەو خودی ئەوانیش بپرۆژەیێنێ. وەڵامی ئەم کێشەیە بەم چەشنەیە: شیمانەکان لە «بۆماوەیی»یەوە دێن، ئەوان شیمانەی بۆماوەن و هایدێگەر ناویان دەنێ «چارەنووس» (SCHICKSAL)، بەڵام لە پەیوەندی لەتەك ئەوانی دیکەدا ناویان دەنێ «قەدەر» (GESCHICK)[٢]. بێگومان پێویستە لێرەدا ئاماژە بۆ ئەوە بدەین کە مەرج نییە ئەم شیمانانە قبووڵ بکرێن، بە پێچەوانەوە، دازاین پێویستە هەڵوێستێکی رەخنەیی بەرانبەر شیمانە هەبوویییەکانی ئەکزیستێنسی خۆی وەربگرێ، تاکو رێ لە کاریگەرییەکانیان لەسەر ئەمڕۆ بگرێ یان هیچ نەبێ کەمیان بکاتەوە.

بەم پێیە دەتوانین بناغەکانی فەلسەفەی ئەکزیستێنسی هایدێگەر بەم چەشنە پوخت بکەینەوە:

١-دیاریکردنی مرۆڤ وەك بوونەوەرێك کە کێشەکەی بریتییە لە بوونی خۆی.

٢-خۆمیییەکە (JEMEINIGKEIT)، یان گەڕانەوە بۆ هەر تاکە ئەکزیستێنسێك، واتای بەدەرکردن و هیچاندنی سەرجەمی یەکێتی دروستکەرە فیزیکی-کۆسمۆلۆژییەکان و بیۆلۆژییەکان، تیۆلۆژییەکان و ترانسێندێنتال-فەلسەفییەکان دەگەیەنێ، هەروەها واتای بەدەرکردن و هیچاندنی سەرجەم دانانەکانی مرۆڤ لەنێو سروشت و گەردووندا، لەنێو ئایین و تیۆلۆژیدا، دەگەیەنێ.

٣-جیهان لە شێوازێکی تایبەتیدا ئاشکرا دەکرێ، بەڵام ئەم شێوازە تیۆرییانە نییە، وەك چۆن لە فەلسەفەی ترادیسیۆنی و لە زانستەکاندا دەبینرێ، بەڵکو بریتییە لە «دۆخی هەستەکی» (STIMMUNG)ی پێشتیۆرییانە، لێرەشدا ئەوە ترسە کە رۆڵێکی سەنترالی دەگێڕێ، چونکە ترس کارەکتەری راستەقینەی

جیهان ئاشکرا دەکات، ترس بێلانەیی (UNHEIMLICHKEIT = مەترسی) ئاشکرا دەکات، بێلانەییەك / مەترسییەك کە لەنێو ئاشنایەتیی ڕۆژانەدا بە شتەکان داپۆشراوە.

٤-داوەشان ئاماژەیەکە بۆ ئەوە کە مرۆڤ لە زۆرترین حاڵەتدا بەهەقیقی خودی خۆی نییە، بەڵکو لەنێو شێوازی نارەسەنێتیدا (ناخۆیەتیدا) وەك «مەردوم» دەژی. مرۆڤ هەست دەکات، بیردەکاتەوە، کردار دەنوێنێ، چۆن ئەوانیدی هەست دەکەن، بیردەکەنەوە، کردار دەنوێنن. بەڵام بۆ ئەوەی مرۆڤ بتوانێ بە خۆیەتیی ئەکزیستێنس بگات، ئەوا پێویستی بە پەرینەوەیەکی لەسەرخۆ نییە لە دۆخێکەوە بۆ نێو دۆخێکی دیکە، بەڵکو پێویستیی بە بازدانێك یان بە وەرچەرخانێکی ریشەیی هەیە.

٥-بانگی ویژدان وا دەکات کە مرۆڤ لە نارەسەنێتیی لێرەبوونی ڕۆژانە بەئاگا بێتەوە، بانگی ویژدان مرۆڤ دەخاتە بەردەم ئەو ئەرکە کە ببێ بە خودی خۆی و هەروەها خودی خۆی بێ.

٦-دوایەکێتی بناغەی ئەکزیستێنسی مرۆڤە و بەرێی ڕوودانی مەرگەوە لە ئاییندە و ڕوودانی زایینەوە لە ڕابوردوودا، واتا بەرێی ڕوودانی فڕێدراوییەوە، لێی بەئاگا دێ.

٧-فڕێدراویی ئەکزیستێنس ئەو واتایە دەگەیەنێ کە هەموو یەکێك بەبێ ئەوەی پرسی پێکرابێ و هەروەها بەبێ ویستی خۆی لەنێو ئەم لەشەدا، لەنێو ئەم پسیکۆیەدا، لەنێو ئەم کولتوور و زمانەدا، لەنێو ئەم شوێنە مێژووییەدا، لەم جێگەیەی ئێرە لەنێو گەردووندا، دانراوە و بۆ خودی خۆی جێهێڵراوە. هاوکات ڕەوتبەستن ڕووەو مەرگ ئەو واتایە دەگەیەنێ کە هەموو یەکێك شیمانەی هەیە تاکو لەو سنوورە ناخەکییە تێبگات کە دوایەکێتییەکەی ئەوی دیاری کردووە.

٨-کاتێتی کە لە ئێکستازەکانی هەبوویی و ئامادە و ئاییندە پێکدێ، بریتییە لەو مۆرکە کە بە پوختی کارەکتەریزەی دازاینی دوایەکی دەکات، لایەنەکانیش (مۆمێنەتەکانیش) بریتین لە هاوکاتی یان لە هاوسەرچاوەیی. ئەم لایەنانە شێوەیەکی دوایەکییانەی کات دروست دەکەن.

٩-بە تێگەی کاتێتی، مێژوویەتیی مرۆڤ وەك بوونەوەرێکی چەندپاتکەرەوە دەچەسپێنرێ، بوونەوەرێك کە تەنها بەرێی دەستبەسەرداگرتنی بۆماوەییە مێژووییەکەی خۆیەوە دەتوانێ بە شیمانەکانی ئەکزیستێنسی خۆی بگات — بێگومان هاوکات زۆر دەشێ پێیان نەگات.

فەرهەنگۆك

ئانۆنیومێتی: نەناسراویی یان دیارینەکراویی شوناسی کەس، وەك بۆ نموونە لە حاڵەتی غەریبێتیدا

بەئاگابوون: بە ئەڵمانی: BEWUSSTSEIN، بە عەرەبی: الوعی

بێدوایەکی: (اللامتناهی)

پراکسیس: بە ئەرەبی (عملی)

پسیکۆلۆژیزم: ڕێبازێکی فەلسەفی بوو کە کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم لە ئێنگلاندەوە تەشەنەی کرد بۆ سەر کیشوەری ئەورووپا. ئەم ڕێبازە فەلسەفییە وای دادەنا کە سەرجەم تێگە و رستەکانی لۆگیکی پێوەرن بۆ هزرینی دروست و هاوکات بە شێوەیەکی پسیکۆلۆژییانە شیاوی لێتێگەیشتنن.

پێشبڕیار: لە لۆگیکدا بڕیار (Das Urteil/ قضية) هەیە کە هەنگاوتەری بابەتەکە یان حاڵەتەکەیە و لە زەینەوە دەدرێ. بەڵام پێشبڕیار لە بۆچوونەوە بەبێ بناغە، کەواتە بەبێ ناسینی بابەتەکە یان حاڵەتەکە، دەردەبڕرێ.

ترادیسیۆن: (بە ئەرەبی «تقلید»)، ئەوەیە کە لە ڕابوردووەوە گەیەنراوە و سەروەری هەیە.

تیۆریی زانین: لەپاڵ ئێتیك و لۆگیك و ئۆنتۆلۆژیدا یەکێکە لە لقەکانی فەلسەفە و لەتەك بونیادە بناغەییەکانی ناسینی / زانینی ریالێتی لە لایەن ئێمەوە خەریك دەبێ. پرسیارەکە ئەوەیە کە داخۆ چۆن بشێ زانینەکان وەك راست و متمانەپێکراو دابنرێن.

تیۆلۆژی: زانستی خوداناسی، کە لە هەبوون و مۆرکەکانی خودا دەکۆڵێتەوە.

دازاین: لێرەبوون

دوایەکی: (المتناهی)

دەرئەنجاماندن: دەرکێشانی یان بردنەوەی دەرئەنجام، بۆ نموونە لەم دوو بڕیارەوە: سۆکرات مرۆڤە، مرۆڤ بمرە، دەرئەنجامێك دەبرێتەوە: سۆکرات بمرە.

رەگەز / جۆر: لە لۆگیکدا یەکەم توخمی هۆش بریتییە لە «تێگە»، بۆ نموونە «ئەسپ». لە تێگەکانەوە جۆر و رەگەز دەکەونەوە. ئەسپ جۆرێکە کە سەر بە رەگەزی ئاژەڵە.

ژینجیهان: (LEBENSWELT) تێگەیەکی تایبەتمەندی فێنۆمێنۆلۆژیی هوسەرلە و بەڕێی ئەویشەوە هاتۆتە نێو فەلسەفەوە. ژینجیهان ئەو جیهانەیە کە هەر تاکێك پێش هزرین تێیدا دەژی.

سکۆلاییزم: شێوازی هزرینی کریستیانی بوو لە کۆتایی چەرخی نێڤیندا، واتای هزرینی فێرگەیی (سکۆلایی) دەگەیەنێ کە هەمیشە پابەند بە سێ دەسەڵاتە گومانلێنەکراوەکەی بیبل، باوکانی کلێسە و ئەریستۆتێلیسەوە دەهزرا.

سەبژێکت: بکەری ئاگامەند، کە بە هەڵبەستنی یان بیناکردنی زانست هەڵدەستێ.

سەبژێکتیڤی: کارێکی هزری کە تەواو لە خۆیەکی بکەرییانەوە ئەنجام بدرێ.

سەرمەدی: سەرکاتی، نەگۆڕ

سێنس: واتای هەست (بۆ نموونە شەش هەستەکە) ناگەیەنێ. هەست دیاردەیەکی پسیکۆیییە، بەڵام سێنس ئۆرگانییە و بریتییە لە تۆمارگریی فیزیۆلۆژیانە لەنێو مرۆڤ و ئاژەڵە پێشکەوتووەکاندا. سێنسەکان بریتین لە سێنسی بینین، بیستن، چێژتن، بۆنکردن، گرتن. لە عەرەبیشدا «حس» و «حواس» دوو تێگەی جیاوازن.

سیتات: (أقتباس)

شتاندن: بەشتکردن، واتا نامۆبوونی هزر.

کاتیگۆری: تێگەی بناغەیی.

کریتێر: مۆرك، سیما

کۆگنیسیۆن (ل): بەزۆری مەبەست لە هزرینە لە واتایەکی فراواندا. کۆگنیسیۆن توانستەکانی ئاگاداری، یادوەری، ئەندێشە، ویست و بڕوا، هەروەها فێربوون و پلاندانان و هتد لە خۆ دەگرێ.

کۆگنیتیڤ: زانینمەند

کۆنتێکست: (سیاق)

کۆنسەپسیۆن: پلانی تیۆرییانە، بناغەی پرۆژەی هزری یان هونەری

نۆرم: پێوەر (معیار)

نۆرماتیڤ: (معیاری)

ئۆبژێکت: بابەتی یان حاڵەتی یان کێشەی دانراو لە لایەن سەبژێکتی ئاگامەندەوە. بە کوردی بابەت بەکاردەهێنرێ کە راست نییە، ئەویش چونکە مەرج نییە بابەتێك دانراوی (مەوزوعی) سەبژێکتێك بێ.

ئۆبژێکتیڤی: دیدی یان تێروانینی یان روانگەی فەزلدەر بە دانراوەکەی (واتا بە مەوزوعەکەی) سەبژێکت.

ئۆنتۆلۆژی (گ): بوونناسی.

هابیلیتاسیۆن: پلەیەك لە دکتۆرا بەرزترە، لێکۆڵینەوەیەکە کە پاشان بە زانا پلەی پرۆفیسۆر دەدرێ

هیچاندن: (نێگاسیۆن، نەفیکردن)

هێرمینیۆتیك: فەلسەفەی تێگەیشتن، بۆ نموونە فەلسەفەکەی گادامەر.

ئەبستراکت (ل): (مجرد)

ئەکزیستێنسیال: هایدێگەر تێگەکانی ناو دەنێ ئەکزیستێنسیال، بە پێچەوانەی کاتیگۆرییەوە

ئیدێنتیتێ (ل): هاوشێوەیی، شوناس

ئیندیڤید: تاك، تاکەکەس

گێشتالت: وشەیەکی ئەڵمانییە و یەکێکە لە رێبازەکانی پسیکۆلۆژی (بە ئەرەبی «جیشتالت») کە سەرجەم وەك گەورەتر لە کۆی کەرتەکان دادەنێ. بۆ نموونە خانوویەك کە فۆرمێکی تایبەتیی هەیە، وەك سەرجەم و بە حوکمی فۆرمەکەی گەورەترە لە کۆی کەرتەکانی (بەرد، چیمەنتۆ، دەرگا و پەنجەوە و هتد).

ئێتیمۆلۆژی: زانستی سەرچاوە و واتای سەرچاوەیی وشە

ناسیۆنالسۆسیالیزم: کورتکراوەتەوە بۆ نازیزم کە ئیدیۆلۆژییەکی فاشیستی بوو بە مۆرکە تایبەتمەندە ئەڵمانییەکەیەوە.

پەراوێزەکان:

[1]) واژەکە لە کرۆکدا واتای «نارەسەن» دەگەیەنێ، بەڵام پێویستە ئێمە لێرەدا بە وەرگێڕانی وشەییەوە پابەند بین، تاکو لە مەبەستەکەی هایدێگەر نزیکتر بکەوینەوە.

[2]) هەردوو وشەکە بە کوردی یان بە عەرەبی واتای قەدەر دەگەیەنن، بەڵام وشەی «Schicksal" لە رووی کەسییەوە (persönlich) واتای چارەنوسیش دەگەیەنێ. وەك دەبینین، هایدێگەر جیاوازیی شیمانەکان لە رووی کەسی و نێوکەسییەوە دەکات، لەبەر ئەم هۆیە بۆ حاڵەتەکەی یەکەم واژەی چارەنووسمان دانا — ك.ج.

تێبینی:

ئەم نوسینەی کارن گلۆی لە بارەی فەلسەفەی هایدێگەر لە میانەی لێکۆڵینەوەکەیدایە بە ناونیشانی "فەلسەفەی سەدەی بیستەم". ئەو بەشەی لەم وەرگێڕانەدا بە ناوی "ئاوردانەوەیەکی مێژوویی لە ناوەڕۆك و ئێرەبوون" دانراوە، لە کتێبەکەدا رێبەرییەکە بۆ فەلسەفەی ئەکزێستێنێس بە گشتی نەك بۆ هایدێگەر بە تایبەتی.

سەرچاوە:

KAREN GLOY: GRUNDLAGEN DER GEGENWARTSPHILOSOPHIE. PADERBORN 2006